

NORGES HØYESTERETT

Den 1. februar 2008 avsa Høyesterett kjennelse i

HR-2008-00202-A, (sak nr. 2007/1001), straffesak, kjæremål,

Transhav AS
Transocean AS
Transocean Inc.

(advokat Magnus Hellesylt)

Den Norske Advokatforening

(advokat Erling O. Lyngtveit)

mot

Den offentlige påtalemyndighet

(førstestatsadvokat Morten Eriksen)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Tønder**: Saken gjelder spørsmål om påtalemyndigheten, som ledd i etterforskning av sak om skatteunndragelse, har adgang til å overlevere beslaglagte dokumenter til ligningsmyndighetene for vurdering av endringsligning og eventuell illeggelse av tilleggsskatt. Spesielt gjelder saken korrespondanse mellom advokat og klient der begge er mistenkte for samme forhold.
- (2) Transocean AS var et norsk børsnotert selskap som drev borevirksomhet på norsk kontinentalsokkel. I 1996 ble selskapet kjøpt opp av et amerikansk multinasjonalt riggselskap. Dette selskapet, som i dag heter Transocean Inc., har hovedkontor i Houston, USA, med registrert adresse på Cayman Islands. Selskapsstrukturen har over flere år vært gjenstand for omorganiseringer, blant annet ved internasjonale fusjoner på konsernnivå. Selskapet etablerte dessuten et heleid, norsk datterselskap, Transhav AS, og Transocean AS ble overdratt til dette selskapet som heleid norsk datterselskap. Transhav AS og Transocean AS er nå likviderte, og virksomheten er overtatt av en filial av et av datterselskapene til Transocean Inc. I det følgende vil Transocean bli benyttet som en fellesbetegnelse på Transhav AS, Transocean AS og morselskapet Transocean Inc.

- (3) På bakgrunn av anmodning fra Stavanger ligningskontor og Sentralskattekontoret for utenlandssaker har Økokrim innledet etterforskning om mulige skatteunndragelser i de to norskregistrerte selskapene. Det er mistanke om overtredelse av ligningsloven § 12-1 nr. 1 bokstav a, jf. § 12-2 nr. 1, som retter seg mot den som forsettlig eller grovt uaktsomt gir ligningsmyndighetene uriktige eller ufullstendige opplysninger. Ulike disposisjoner knyttet til de forskjellige reorganiseringene danner grunnlaget for mistanken om skatteunndragelser. Det dreier seg om omsetning for ca. ti milliarder kroner, som angivelig skal ha vært holdt utenfor ligningen, hvilket er anslått å utgjøre et skatteproveny på to til fire milliarder kroner. Foruten Transocean og en tidligere direktør i ett av selskapene, er det tatt ut siktelse mot revisor A i revisjonsfirmaet Ernst & Young og advokat B i Ernst & Young Tax Advokatfirma AS, som var selskapenes skatterådgivere.
- (4) Det har vært foretatt omfattende beslag av dokumenter og datafiler i selskapenes lokaler i Stavanger og hos Ernst & Young i Oslo. En del av dokumentene er korrespondanse mellom advokat B og selskapenes revisor på den ene siden og selskaper i Transoceansystemet på den andre siden. De siktede har bestridt siktelsene/mistankene, men de har ikke motsatt seg Økokrims tilgang til dokumentene. Dokumenter som inneholdt taushetspliktbelagt informasjon, er i utgangspunktet unntatt fra beslagsadgangen, jf. straffeprosessloven § 204 første ledd. Etter § 204 annet ledd kan imidlertid også taushetspliktbelagt materiale beslaglegges dersom dette inneholder "betroelser mellom personer som er mistenkt for å være medskyldige i det straffbare forhold". Spørsmålet om innsyn i denne del av beslaget har vært løst ved at Transocean også har frigitt for Økokrims innsyn den del av beslaget som gjelder korrespondansen med B og A. Det er tatt forbehold om at samtykket ikke gir Økokrim adgang til å utlevere materialet til utenforstående.
- (5) Økokrim har ønsket å utlevere hele beslaget, inklusive det som er belagt med taushetsplikt, til ligningsmyndighetene med sikte på vurdering av vedtak om endringsligning og eventuell illeggelse av tilleggsskatt. Transocean har motsatt seg dette og hevder at Økokrim ikke har rettslig adgang til slik utlevering. Den 25. september 2006 framsatte Økokrim begjæring for Oslo tingrett om kjennelse for at slik utlevering kunne skje. Oslo tingrett kom i kjennelse 22. desember 2006 til at Økokrim i medhold av straffeprosessloven § 61c første ledd nr. 2 var berettiget til å utlevere alt beslaglagt materiale til ligningsmyndighetene uten hensyn til om dette var taushetspliktbelagt. Dette gjaldt også advokatkorrespondanse. Slutningen lyder slik:

"1. Beslaget opprettholdes.

2. Påtalemyndigheten kan gi ligningsmyndighetene tilgang til ethvert dokument og enhver datafil, som kan ha betydning for å treffe vedtak om eventuell endringsligning, herunder fastsettelse av eventuell tilleggsskatt."

- (6) Transocean påkjærte kjennelsen til Borgarting lagmannsrett. Det ble også inngitt kjæremål fra Den Norske Advokatforening. Lagmannsretten avsa kjennelse 5. juni 2007 med slik slutning:

"1. Kjæremålet fra Den norske advokatforening avvises.

2. Beslaget opprettholdes med unntak tilsvarende det som er angitt i punkt 3.

3. Påtalemyndigheten kan gi ligningsmyndighetene tilgang til alle dokumenter, herunder elektronisk post, vedrørende Transocean-gruppen – som er frigitt til

påtalemyndigheten – der B og/eller A er avsender og/eller adressat. Herunder kan dokumentene overleveres til bruk for ligningsmyndighetene ved en eventuell etterligning og fastsettelse av tilleggsskatt. Det samme gjelder der B og/eller A er mottaker i kopi eller hadde dokumenter/elektronisk post i sin besittelse med unntak av dokumenter/elektronisk post der avsender og/eller adressat er underlagt taushetsplikt etter straffeprosessloven § 204 første ledd.”

- (7) Tilføyselsen i tredje punktum under punkt tre i slutningen er gjort for å avklare at beslaget og utleveringsadgangen ikke gjelder korrespondanse fra advokat som ikke er angitt som siktet/mistenkt i Økokrims begjæring til tingretten.
- (8) Transocean og Advokatforeningen har påkjært lagmannsrettens kjennelse til Høyesteretts kjæremålsutvalg. Kjæremålsutvalget besluttet 10. juli 2007 at kjæremålssakene i sin helhet skal avgjøres av Høyesterett etter reglene i lov av 25. juni 1926 nr. 2 § 6 annet ledd. På begjæring av Advokatforeningen er kjæremålet gitt oppsettende virkning. Økokrim har under saksforberedelsen reist spørsmål ved om domstolene har kompetanse til å prøve spørsmålet om lovligheten av utlevering av beslaglagt materiale til ligningsmyndighetene. Med unntak av dette står saken i samme stilling for Høyesterett som for lagmannsretten.
- (9) *Transhav AS, Transocean AS og Transocean Inc.* har i det vesentlige gjort gjeldende:
- (10) Det beslaglagte materialet er omfattet av påtalemyndighetens taushetsplikt etter straffeprosessloven § 61a og kan ikke uten hjemmel i lov utleveres til ligningsmyndighetene for eventuell etterligning og fastsettelse av tilleggsskatt. Prinsipalt anføres at ingen del av beslaget kan utleveres ligningsmyndighetene med et slikt formål. Lagmannsretten tar således feil når den er kommet til at unntaksbestemmelsen i § 61c første ledd nr. 2 gir slik hjemmel.
- (11) Unntaket i § 61c første ledd nr. 2 skal ivareta formål relatert til straffesaken. Bare innenfor en slik ramme kan påtalemyndigheten forelegge materialet for andre. Dette kan for eksempel skje ved innhenting av ekstern sakkyndighet. Bestemmelsen gir ingen selvstendig hjemmel for andre organer til å få overlevert for eget formål det materialet påtalemyndigheten måtte sitte inne med etter et beslag.
- (12) Paragrafen har sin historiske bakgrunn i forvaltningsloven § 13b første ledd nr. 2. Forarbeidene til bestemmelsen viser med all tydelighet at unntaket utelukkende skal ivareta avgiverorganets interesse, og ikke gi grunnlag for ”fri flyt” av taushetspliktbelagt materiale mellom ulike deler av den offentlige forvaltning.
- (13) Av foredraget til påtaleinstruksen av 1985 framgår at verken Finansdepartementet eller Justisdepartementet synes å ha ansett den tilsvarende bestemmelsen i påtaleinstruksen § 3-3 nr. 2 som aktuell hjemmel for overlevering av straffesaksdokumenter til ligningsmyndighetene for bruk i ligningssak.
- (14) Verken forarbeidene til forvaltningsloven eller påtaleinstruksen inneholder noe som tyder på at et vedtak fra ligningsmyndighetene skal anses som relevant forberedelse av straffesak, med ”fri dokumentflyt” mellom organene som biprodukt. Det er heller intet behov for avgjørelse av ligningsnemnda. For det første er et slikt vedtak ingen nødvendighet for å kunne treffe en påtalemessig avgjørelse eller for at domstolene skal

avsi en straffedom. Det dreier seg dessuten om rettsanvendelsesspørsmål som ligger til påtalemyndigheten og domstolene å ta stilling til. Økokrim besitter i atskillig grad ligningsfaglig kompetanse, noe som for øvrig også vil kunne tilveiebringes gjennom ekstern sakkyndighet. Tilsvarende kan domstolene settes med fagkyndige meddommere.

- (15) Lovgiver har ved ligningsloven § 4-10 nr. 2 tatt stilling til i hvilken utstrekning ligningsmyndighetene skal ha adgang til taushetspliktbelagte opplysninger. Bestemmelsen fastslår at skattyteren ved bokettersyn har plikt til å legge fram relevante dokumenter uten hensyn til vedkommendes egen taushetsplikt. Dokumenter som er undergitt andres taushetsplikt, har derimot ligningsmyndighetene ikke krav på å få se.
- (16) Det følger av forarbeidene til ligningsloven at skattyters egen opplysningsplikt også definerer grensen for ligningsmyndighetenes tilgang til beslag hos påtalemyndigheten. En slik begrensning lå for det første inne i den beslagsrett som opprinnelig ble vedtatt av det sosialistiske stortingsflertallet ved ligningsloven i 1980. Da denne hjemmelen ble opphevet ved borgerlig flertall i 1983, ble det forutsatt at ligningsmyndighetenes behov for tvangsmessig innhenting av opplysninger måtte skje gjennom straffeprosesslovens tvangsmidler. Det følger av forarbeidene at omfanget fortsatt skulle være begrenset av ligningsloven § 4-10, jf. Ot.prp. nr. 12 (1983–84) side 4. Det vises også til vedlegg 2 til Innst. O. nr. 17 (1983–84) (side 25), som gjengir Justisdepartementets brev av 22. februar 1983 til Finansdepartementet.
- (17) Lovgiver har med andre ord klart skilt mellom omfanget av den beslagsrett som påtalemyndigheten har i forbindelse med straffeforfølgning, og omfanget av det bevisstoffet ligningsmyndighetene har gjennom de straffeprosessuelle tvangsmidler. At påtalemyndigheten gjennom straffeprosessloven § 204 annet ledd har en viss adgang til å ta beslag i taushetspliktbelagte dokumenter hos den som har krav på taushetsplikt, innebærer ikke at ligningsmyndighetene får tilgang til de samme dokumenter. Økokrims påberopelse av ligningsnemndsvedtak som nødvendig eller hensiktsmessig for forberedelse av straffesaker åpner således for undergraving og omgåelse av den lovbestemte forskjell mellom etatenes rett til dokumentinnsyn, noe som klart er i strid med lovgivers forutsetning. Hvis ligningsnemndsvedtak anses hensiktsmessig, må dette derfor bygge på den dokumentasjon ligningsmyndighetene skal ha tilgang til etter ligningsloven – enten den kommer fra skattyter selv eller via påtalemyndigheten.
- (18) Om retten skulle komme til at § 61c første ledd nr. 2 generelt gir hjemmel for overlevering av dokumenter med sikte på eventuell endringsligning, anføres subsidiært at dette ikke kan gjelde korrespondanse mellom advokat og klient, selv om begge er mistenkte for samme forhold. For inngrep i advokatkorrespondanse kreves etter Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 8 klar lovhjemmel. Det vises til Den europeiske menneskerettsdomstols (EMD) dom i saken Sallinen mot Finland, særlig premiss 90. Det samme gjelder for spredning av slik informasjon som lovlig har vært innhentet, jf. EMD-sak M.S. mot Sverige, premiss 35. Et tilsvarende krav til klarhet følger også av legalitetsprinsippet. Verken lovens ordlyd eller forarbeider tilsier at straffeprosessloven § 61c første ledd nr. 2 tilfredsstiller klarhetskravet når det gjelder videreformidling av advokatkorrespondanse til ligningsmyndighetene.
- (19) Selv om klarhetskravet i EMK artikkel 8 skulle være tilfredsstilt, er en overlevering av advokatkorrespondanse konvensjonsstridig som brudd på proposjonalitetsprinsippet.

- (20) Til påtalemyndighetens anførsel om at Høyesterett ikke kan prøve lovligheten av en overlevering til ligningsmyndighetene, bemerkes at spørsmålet om bruken har nær sammenheng med selve beslaget, og lovlighetskontrollen må derfor også kunne omfatte dette. Prøvingsadgangen følger også av EMK artikkel 6 og artikkel 13.
- (21) Transocean har nedlagt slik påstand:
- ”Prinsipalt:** Påtalemyndigheten kan ikke gi Stavanger likningskontor tilgang til noen av de beslaglagte dokumenter for bruk i Stavanger likningskontors ordinære behandling av Transhav AS’ og Transocean AS’ likninger.
- Subsidiært:** Påtalemyndigheten kan ikke gi Stavanger likningskontor tilgang til beslaglagte dokumenter omfattet av advokaters taushetsplikt for bruk i Stavanger likningskontors ordinære behandling av Transhav AS’ og Transocean AS’ likninger.”
- (22) *Den Norske Advokatforening* hevder å ha kjæremålsadgang og at lagmannsrettens avvisning av foreningens kjæremål over tingrettens kjennelse er feil. Det anføres at enhver avgjørelse som innebærer en begrensning i advokaters taushetsplikt, ”rammer” hver enkelt advokat, jf. straffeprosessloven § 377. Man kan ikke påregne at den enkelte part, som står i sentrum for tvisten, vil kunne overskue alle sakens prinsipielle implikasjoner. Det er derfor et reelt behov for at Advokatforeningen, som representant for landets advokater, får delta i saken. Hvis ikke, vil viktige sider ved advokaters virksomhet avgjøres uten at de som blir berørt, har fått anledning til å komme til orde.
- (23) Som støtteargument er det vist til EMK artikkel 36 annet avsnitt og EMD Rules of Court, Rule 44.2, som gir interesseorganisasjoner adgang til å delta i saker for domstolen etter oppfordring fra domstolens president. Siden Advokatforeningen vil kunne regne med å få ta del i saken om den skulle bli brakt inn for EMD, bør foreningen også kunne delta ved behandlingen for norske domstoler.
- (24) Til sakens øvrige spørsmål har Advokatforeningen anført:
- (25) Det er et utvilsomt behov for overprøving av påtalemyndighetens bruk av beslaglagt materiale, noe ikke minst herværende sak viser. De alternativer som påtalemyndigheten har vist til, vil i realiteten innebære at det ikke gis noen prøvingsadgang. Dette vil være i strid med EMK artikkel 6 og artikkel 13.
- (26) Advokatforeningen har videre sagt seg enig i de anførsler som er gitt fra Transocean om adgangen til å utlevere beslaglagt materiale til ligningsmyndighetene med sikte på eventuell etterligning/ileggelse av tilleggsskatt.
- (27) Når det spesielt gjelder advokatkorrespondansen, er det særlig gjort gjeldende:
- (28) Vurderingen av dette spørsmålet må ta sitt utgangspunkt i den fundamentale betydningen advokaters taushetsplikt har for at advokater skal kunne utøve sin funksjon i samfunnet. Enkeltindividets rettssikkerhet og rettsstaten som sådan er avhengig av at det hersker størst mulig grad av fortrolighet for opplysninger i forholdet mellom advokat og klient. Dette tilsier at taushetsplikten må nyte et sterkest mulig vern. En svekkelse av vernet vil således undergrave advokaters mulighet til å yte rådgivning og bistå klienter i saker for retten. Betydningen av dette er nedfelt i Europarådets rekommandasjon av 25. oktober 2000.

- (29) Den fundamentale betydning av advokaters taushetsplikt er klart kommet til uttrykk i lovgivningen. Det er i denne forbindelse viktig å ha for øye skillet mellom ”sterk” taushetsplikt, som advokaters taushetsplikt hører inn under, og ”svak” taushetsplikt. Mens ”svak” taushetsplikt kan oppheves av departementet og av retten, jf. tvistemålsloven § 204 nr. 2, er det bare den som har krav på taushetsplikt, som kan oppheve den ”sterke” taushetsplikten, jf. tvistemålsloven § 205. Det kan ikke være slik at det innhugg straffeprosessloven § 204 annet ledd gjør i den ”sterke” taushetsplikten av hensyn til etterforskning av straffesaker, setter denne ut av kraft også i alle andre relasjoner, slik at man bare står tilbake med den ”svake” taushetsplikten som påhviler offentlige tjenestemenn i sin alminnelighet.
- (30) Konsekvensen av taushetspliktens fundamentale betydning er at den ikke kan beskjæres uten gjennom klare og forutsigbare lovregler. Dette er kommet til uttrykk både gjennom norsk rettspraksis, jf. for eksempel Rt. 1983 side 430 Reksten, og praksis fra EMD.
- (31) Selv om straffeprosessloven § 61c første ledd nr. 2 til en viss grad gir adgang for påtalemyndigheten til å overlate materialet til andre, vil det å tillate at materialet overlates ligningsmyndighetene med sikte på ligningsvedtak, være å strekke ordlyden i bestemmelsen lengre enn det som er akseptabelt ut fra klarhetskravet. Dette gjelder selv om påtalemyndigheten skulle ha behov for en slik videreformidling av materialet. Betydningen av advokaters taushetsplikt tilsier at påtalemyndighetens adgang til å gå utenom egen etat bør praktiseres med varsomhet.
- (32) Den Norske Advokatforening har nedlagt slik påstand:
- ”1. **Kjæremålet fra Den Norske Advokatforening fremmes.**
 2. **Den offentlige påtalemyndighet kan ikke gi likningsmyndighetene tilgang til beslaglagte dokumenter omfattet av advokaters taushetsplikt for bruk i likningsmyndighetenes ordinære behandling av Transhav AS’ og Transocean AS’ likninger.”**
- (33) *Påtalemyndigheten v/Økokrim* har i det vesentlig gjort gjeldende:
- (34) Advokatforeningen kan ikke gis kjæremålsadgang i saken, jf. straffeprosessloven § 377. Foreningen ”rammes” ikke på en slik måte som loven krever for at retten til å inngi kjæremål skal inntre. Dersom kjæremål fra Advokatforeningen tillates, åpner det for at også andre interesseorganisasjoner kan opptre i straffesaker. Det er i strid med ordningen i straffeprosessen, som ikke tillater hjelpeintervensjon/partshjelp, slik som i sivilprosessen.
- (35) Prinsipalt anføres at Høyesterett ikke kan prøve lovligheten av påtalemyndighetens bruk av det beslaglagte materialet, herunder om det er rettslig adgang til å overlevere dette til ligningsmyndighetene når beslagsadgangen ikke er påkjært. Straffeprosessloven § 208 omhandler kun lovligheten av beslaget, og ikke hva beslaget brukes til. Forhåndskonrollen med bruken ligger i prøvingen av vilkårene for beslag etter straffeprosessloven § 203. Er vilkårene til stede, avgjør påtalemyndigheten bruken innenfor det formålet beslaget er innhentet for. Kontrollen med bruken vil være av

etterfølgende karakter, for eksempel i form av bevisavskjæring for ulovlig ervervede bevis, eventuelt ved anmeldelse til Spesialenheten.

- (36) Subsidiært anføres at lagmannsretten har lagt til grunn en riktig lovforståelse når den er kommet til at det beslaglagte materialet, inklusive advokatkorrespondansen, kan utleveres til ligningsmyndighetene for fastsetting av ligningsvedtak.
- (37) Spørsmålet saken reiser, er om det skal gjelde andre regler for skattytere som begår skattesvik, og som bruker advokat som medvirker, enn for de som ikke bruker advokat. Om skattytere som begår skattesvik, gis fordeler fordi man bruker advokat, vil dette være et misbruk av taushetsplikten, som ikke kan gis beskyttelse av lovgivningen.
- (38) Betroelser i dokumenter mellom klient og advokat som er mistenkt for å være medskyldige i samme straffbare forhold, er overhodet ikke beskyttet av den ”sterke” taushetsplikten. Konsekvensen av dette synet er at beslag av advokatkorrespondanse der det foreligger samarbeid mellom advokat og klient om skatteunndragelse, må behandles som ethvert annet beslag.
- (39) Ordlyden i straffeprosessloven § 61c første ledd nr. 2 skiller for øvrig ikke mellom ”sterk” og ”svak” taushetsplikt. Det avgjørende er at bruken av opplysningene har sammenheng med formålet med beslaget, som er å sikre bevis som har betydning for en eventuell straffesak. Hvilken bruk som er relevant for å oppnå formålet med beslaget, må bero på påtalemyndighetens vurdering. Det stilles intet nødvendighetskrav med hensyn til bruken av opplysningene, heller ikke ved foreleggelse for kontrollorgan eller andre myndigheter. Det er nok at påtalemyndigheten har nytte av at etterforskningsopplysninger blir forelagt slike organer. Et nødvendighetskrav vil også være umulig å praktisere, da det på forhånd vil være vanskelig å si hva som er nødvendig i etterforskningsammenheng.
- (40) Det kan ikke være tvil om at det vil være relevant for påtalemyndigheten å få ligningsmyndighetenes vedtak i saken. Dette vil avklare om straffbarhetsvilkårene er til stede, det vil si om det er gitt uriktige eller ufullstendige opplysninger som ”kan føre til skatte- eller avgiftsmessige fordeler”. Det samme gjelder for straffutmålingen, idet størrelsen på unndratt beløp vil være av sentral betydning.
- (41) Det bestrides at straffeprosessloven § 61c første ledd nr. 2 ikke tilfredsstiller klarhetskravet i EMK artikkel 8.
- (42) Påtalemyndigheten v/Økokrim har nedlagt slik påstand:
- ”1. **Kjæremålene forkastes**
 2. **I lagmannsrettens kjennelse gjøres følgende endringer:**
 - a. **Slutningens punkt 3 utgår**
 - b. **I slutningens punkt 2 strykes henvisningen til punkt 3**
 3. **Begge parter ilegges saksomkostninger fastsatt etter rettens skjønn.”**
- (43) *Mitt syn på saken:*

- (44) Saken reiser flere problemstillinger. For det første må det avklares om Advokatforeningen har kjæremålsadgang. Dernest må det tas stilling til påtalemyndighetens prinsipale påstand om at Høyesterett ikke har kompetanse til å prøve lovligheten av påtalemyndighetens bruk av beslaget. Endelig, dersom påtalemyndigheten ikke gis medhold i sin prinsipale påstand, må det avgjøres om påtalemyndigheten har adgang til å overlate materialet til ligningsmyndighetene for en ligningsmessig behandling av saken.
- (45) Jeg ser først på spørsmålet om Advokatforeningen har adgang til å inngi kjæremål.
- (46) Advokatforeningen kom inn i saken ved at foreningen påkjærte tingrettens kjennelse, som tillot påtalemyndigheten å utlevere det beslaglagte materialet til ligningsmyndighetene. Lagmannsretten har avvist kjæremålet fra Advokatforeningen. Advokatforeningen har nå framsatt kjæremål over lagmannsrettens slutning for så vidt denne åpner for at dokumenter omfattet av advokaters taushetsplikt overgis ligningsmyndighetene for ordinær ligningsbehandling.
- (47) Etter straffeprosessloven § 377 kan kjennelse eller beslutning påkjæres av ”enhver som avgjørelsen rammer”. Formuleringen viser at det ikke bare er partene som kan inngi kjæremål – adgangen gjelder også tredjemann som ”rammes” av kjennelsen. Det er imidlertid ikke tilstrekkelig at tredjemann har en interesse i utfallet av saken. Straffeprosessen har således ikke ordningen med hjelpeintervensjon/partshjelp slik som i sivilprosessen. Det er videre alminnelig antatt at bare tredjemann som har en aktuell interesse i den avgjørelse som angripes, kan anses som rammet av kjennelsen, jf. Bjerke/Keiserud, Straffeprosessloven med kommentarer side 1193–1194. Denne interessen må ha en konkret tilknytning til sakens utfall.
- (48) Saken gjelder rekkevidden av unntaket fra beslagsforbudet for advokatkorrespondanse der advokat og klient er mistenkt for samme straffbare forhold, nærmere bestemt hvorvidt påtalemyndigheten kan overlate slik korrespondanse til ligningsmyndighetene med sikte på en forvaltningsmessig behandling. Advokatforeningen har slik sett en klar interesse i utfallet av saken. Dette er imidlertid en generell prejudikatsinteresse, som i seg selv ikke gir rett til å inngi kjæremål.
- (49) Advokatforeningen har argumentert med at spørsmål om taushetspliktens rekkevidde er av fundamental betydning for advokatvirksomheten, og at saken derfor i realiteten berører alle advokater. Det er dessuten vist til at den adgangen interesseorganisasjoner har i sivilprosessen til å opptre som hjelpeintervenient/partshjelper, tilsier at foreningen i et tilfelle som dette bør kunne opptre som kjærende part på vegne av landets advokater.
- (50) Jeg kan ikke se det annerledes enn at dersom denne argumentasjonen skulle føre fram, ville det i realiteten innebære en generell kjæremålsadgang for interesseorganisasjoner. Selv om reelle hensyn kan tale for at en interesseorganisasjon tillates å opptre i saker som den vi her har med å gjøre, vil, som nevnt, en slik adgang gå ut over rekkevidden for straffeprosessloven § 377. Jeg nevner at foreninger som partshjelper i sivile tvister etter tvisteloven § 15-7 fjerde ledd annet punktum ikke kan anvende rettsmidler mot avgjørelsen av det krav som er reist i saken.
- (51) Kjæremålet fra Advokatforeningen må etter dette avvises.

- (52) Saken gjelder et videre kjæremål hvor Høyesteretts kjæremålsutvalg – og dermed også Høyesteretts – kompetanse er begrenset etter reglene i straffeprosessloven § 388. Det er hevdet at lagmannsretten har tolket straffeprosessloven § 61c første ledd nr. 2 feil. Det er et spørsmål som kan prøves. Derimot kan Høyesterett ikke prøve lagmannsrettens konkrete lovanvendelse og bevisbedømmelse.
- (53) Påtalemyndigheten har for Høyesterett prinsipalt anført at spørsmålet om påtalemyndigheten kan overlevere det beslaglagte materialet til ligningsmyndighetene, ikke kan prøves av Høyesterett når avgjørelsen av selve beslagsadgangen ikke er påkjært.
- (54) Etter straffeprosessloven § 208 kan enhver som rammes av et beslag, kreve ”spørsmålet om det skal opprettholdes” brakt inn for retten. I tillegg kan påtalemyndigheten etter straffeprosessloven § 205 annet ledd ”bringe spørsmålet om beslag” inn for retten. I dette tilfellet ble selve beslaget ikke bestridt av Transocean. Det var derfor ikke tvist om beslaget kunne opprettholdes som var foranledningen til at saken ble brakt inn for tingretten. Foranledningen var uenighet om bruken av det beslaglagte materialet, og det var påtalemyndigheten som tok initiativet til å få spørsmålet avklart gjennom en rettslig avgjørelse.
- (55) Spørsmålet om påtalemyndigheten har rettslig adgang til å benytte beslaget på en bestemt måte, er i utgangspunktet et annet enn om selve beslaget er lovlig. På den annen side er det en nær sammenheng mellom problemstillingene – påtalemyndigheten foretar beslag for å bruke beslaget i behandlingen av saken, og det er gjennom straffeprosessloven § 61c første ledd satt rettslige rammer for denne bruken. Det er da naturlig å forstå straffeprosessloven § 205/§ 208 slik at de også hjemler rettslig prøving av bruken av beslaget. Et alternativ vil være at den som ble rammet, brakte saken inn for retten som en sivilrettslig tvist. Dette vil være en langt mer tungvint behandlingsmåte, som neppe vil være tjenelig for noen av partene. Også reelle hensyn tilsier derfor at spørsmålet om lovligheten av påtalemyndighetens bruk av det beslaglagte materialet må kunne prøves i medhold av straffeprosessloven § 205 annet ledd/§ 208.
- (56) Jeg går etter dette over til å se på det som er sakens hovedspørsmål, nemlig om påtalemyndigheten har adgang til å overlate materialet til ligningsmyndighetene med sikte på en ligningsmessig behandling av saken.
- (57) Påtalemyndighetens adgang til beslag er hjemlet i straffeprosessloven § 203. Etter bestemmelsens første punktum gjelder dette ”ting som antas å ha betydning som bevis.” Det gjelder imidlertid unntak fra beslagsretten for dokumenter mv. som inneholder noe som er unntatt fra vitneplikten etter straffeprosesslovens regler, jf. straffeprosessloven § 204 første ledd. For advokater følger vitneforbudet av straffeprosessloven § 119, for revisorer er det vist til straffeprosessloven § 124. Unntaket fra beslagsretten gjelder imidlertid ikke ”dokumenter eller annet som inneholder betroelser mellom personer som er mistenkt for å være medskyldige i det straffbare forhold”, jf. § 204 annet ledd. Dette innebærer at også advokat-/revisorkorrespondanse kan beslaglegges hvor advokat/revisor og den det gjøres beslag hos, er mistenkt for det straffbare forhold som beslaget gjelder.
- (58) I dette tilfellet ble det gitt samtykke fra Transocean til at påtalemyndigheten skulle få tilgang til alt relevant materiale, herunder korrespondansen med advokat B/revisor A. Siden dette samtykket blant annet var betinget av at materialet ikke ble levert videre til ligningsmyndighetene, har både tingretten og lagmannsretten tatt stilling til om lovens

vilkår for beslag foreligger, uavhengig av samtykket. Begge retter har på bakgrunn av sakens opplysninger konkludert med at lovens vilkår er oppfylt – det vil si at det er skjellig grunn til mistanke om at B og A har medvirket til at det er gitt uriktige eller ufullstendige opplysninger, og at de også har vært klar over opplysningenes betydning for den ligningsmessige vurdering. Det samme gjelder for Transocean. Det er videre funnet bevist at den beslaglagte korrespondansen kan tjene som bevis i saken. Dette kan ikke overprøves, og jeg legger derfor til grunn at beslaget er lovlig uavhengig av Transoceans samtykke.

(59) I utgangspunktet har tjenestemenn i politi og påtalemyndighet taushetsplikt for det vedkommende får kunnskap om i straffesaken. Rekkevidden av denne taushetsplikten er nærmere regulert i straffeprosessloven § 61a til § 61e. Hovedregelen om taushetsplikt er inntatt i § 61a. Paragrafen inneholder dessuten bestemmelser om hva som inngår i taushetsplikten, og hva den innebærer. Om det siste heter det at tjenestemannen ”plikter å hindre at andre får adgang eller kjennskap til” materialet.

(60) Paragraf 61c inneholder i første ledd ulike unntak fra taushetsplikten, oppregnet i 10 punkter. Det punktet som er av interesse for vår sak, er inntatt som nr. 2 og lyder:

”Taushetsplikt etter § 61a er ikke til hinder for:

...
2)

at opplysningene brukes for å oppnå det formål de er gitt eller innhentet for, bl.a. kan de brukes i forbindelse med etterforskning, saksforberedelse, avgjørelse, gjennomføring av avgjørelsen, oppfølging og kontroll,”

(61) Bestemmelsen innebærer at påtalemyndigheten, til tross for forbudet i § 61a, kan la andre få adgang eller kjennskap til beslaget, når dette skjer for å oppnå det formål opplysningene er innhentet for. Det er ikke uenighet om at dette gir påtalemyndigheten adgang til å gi tjenestemenn fra ligningsetaten tilgang til dokumentene for at påtalemyndigheten skal nyttiggjøre seg ligningsekspertise ved etterforskningen og gjennomføringen av straffesaken. Transocean bestrider imidlertid at påtalemyndigheten, som ledd i etterforskningen, kan overlate dokumentene til ligningsmyndighetene som grunnlag for endringsligning, subsidiært at dette ikke kan gjelde korrespondansen med advokat B.

(62) Jeg ser først på om § 61c første ledd nr. 2 gir adgang til å overlate beslaglagt materiell til ligningsmyndighetene for en ligningsmessig behandling.

(63) Da § 61c første ledd nr. 2, sammen med de øvrige bestemmelsene fra § 61a til § 61e, i 1987 ble innført i straffeprosessloven, ble det i forarbeidene ikke redegjort nærmere for hvordan bestemmelsen var å forstå. I NOU 1984: 27 Ny påtaleinstruks side 78-79 er det imidlertid forutsatt at en tilsvarende bestemmelse i utvalgets forslag til ny påtaleinstruks, vedtatt som § 3-3 nr. 2 i påtaleinstruksen av 1985, skulle ha samme innhold som § 13b første ledd nr. 2 i forvaltningsloven. Denne ble innført i forvaltningsloven ved en lovendring i 1977. Det er derfor naturlig å gå til forvaltningslovens og påtaleinstruksens forarbeider når bestemmelsens nærmere innhold skal fastlegges.

(64) Av Ot.prp. nr. 3 (1976–77) side 33 framgår at politimesteren i Oslo ønsket en bestemmelse om utveksling av opplysninger mellom forvaltningsorganer uten hinder av taushetsplikten, som ledd i et samarbeide mellom offentlige myndigheter. Til dette uttalte Justisdepartementet:

”J u s t i s d e p a r t e m e n t e t mener at det ikke bør åpnes noen generell adgang til utveksling av taushetspliktbelagte opplysninger mellom forskjellige forvaltningsetater. En slik ordning ville bryte sterkt med gjeldende rett i dag, og en rekke organer ville få forholdet til sine klienter – og dermed muligheten for å løse sine oppgaver – vanskeliggjort med en slik generell begrensning i taushetsplikten.”

- (65) Problemstillingen ble også tatt opp i et notat som fulgte som vedlegg til odelstingsproposisjonen (side 152), der en arbeidsgruppe i Justisdepartementet drøftet enkelte spørsmål i tilknytning til lovendringen. Til forslaget om en lovbestemmelse som etter sin ordlyd åpnet for at taushetsplikten ikke skulle være til hinder for utveksling av opplysninger mellom offentlige organer der dette skjedde i et samvirke om offentlige oppgaver, uttalte gruppen:

”Gruppen vil for sin del peke på at forslaget er svært generelt formet, slik at det ikke går særlig klart fram at opplysninger bare skal kunne gis med sikte på å løse vedkommende organs egne oppgaver.”

- (66) Av forvaltningslovens forarbeider må man kunne slutte at det ikke gjelder noe prinsipp om fri utveksling av taushetspliktbelagte opplysninger mellom ulike forvaltningsorganer. Dette vil gjelde selv om det består et samvirke eller samarbeide mellom organene om løsning av offentlige oppgaver. Skal dokumenter med slike opplysninger overlates andre organer enn det organet som besitter dokumentet, kan det etter forvaltningsloven § 13b første ledd nr. 2 bare skje med sikte på å løse avgiverorganets egne oppgaver. Det samme må gjelde for straffeprosessloven § 61c første ledd nr. 2, jf. for øvrig NOU 1984: 27 side 79, der problemstillingen er drøftet i tilknytning til den tilsvarende bestemmelsen i påtaleinstruksen.

- (67) Transocean har, under henvisning til foredraget til den kongelige resolusjon om påtaleinstruks, anført at det ikke var forutsetningen at taushetspliktbelagte straffesaksdokumenter skulle kunne utleveres til ligningsmyndighetene etter påtaleinstruksen § 3-3 nr. 2. I tilknytning til § 3-3 nr. 2 er sitert en uttalelse fra Finansdepartementet, der departementet etterlyser en klar lovregel for i hvilken grad taushetsplikten er til hinder for at ligningsmyndighetene kan få opplysninger fra påtalemyndigheten. Det heter videre i Finansdepartementets uttalelse:

”Ligningsmyndighetenes behov for opplysninger kan for eksempel være begrunnet i at man ønsker å vurdere om det bør ilegges tilleggsskatt i en skatteunndragelsessak som har vært etterforsket av politiet. Den nære sammenheng det er mellom de administrative og de strafferettslige reaksjoner på skatterettens område, tilsier at påtalemyndigheten og ligningsmyndighetene bør ha adgang til å gi hverandre opplysninger som den annen myndighet trenger i sitt arbeid.”

- (68) Justisdepartementet kommenterte uttalelsen ved å vise til § 4-2 i utkastet til påtaleinstruks, som gjaldt utlån av dokumenter i en avsluttet straffesak. Det ble videre bemerket at dokumentene i medhold av utkastet § 3-3 nr. 7 kunne lånes ut uten hinder av taushetsplikten. Transocean har gjort et poeng av at § 3-3 nr. 2 i utkastet til påtaleinstruks – som tilsvarer § 61c første ledd nr. 2 – ikke ble nevnt i denne sammenheng, noe som angivelig skulle vise at de taushetspliktbelagte dokumenter i vår sak ikke kan utleveres ligningsmyndighetene så lenge straffesaken ikke er avsluttet.

- (69) Jeg følger ikke Transoceans argumentasjon på dette punkt. Det framgår av sitatet at det er ligningsmyndighetenes behov for taushetspliktbelagte dokumenter uttalelsen gjelder. I et

slikt tilfelle kan § 61c første ledd nr. 2 ikke gi hjemmel for utlevering. Det kan bare skje når utleveringsbehovet ligger hos påtalemyndigheten. Det forhold at ligningsmyndighetene på visse vilkår har en selvstendig hjemmel for å få utlevert straffesaksdokumenter fra påtalemyndigheten, betyr ikke at påtalemyndighetens adgang til å forelegge beslaglagt materiale for ligningsmyndighetene gis en tilsvarende begrensning.

- (70) Videre har Transocean anført at ligningsmyndighetene gjennom påtalemyndighetens beslag bare kan få utlevert taushetspliktbelagte dokumenter som den selv kan kreve framlagt av skattyteren.
- (71) Omfanget av skattyters opplysningsplikt for taushetspliktbelagte dokumenter framgår av ligningsloven § 4-10 nr. 2, hvor det heter at regnskapspliktig skattyter under bokettersyn har plikt til å legge fram regnskapsbøker og dokumenter ”uten hensyn til den taushetsplikt han er pålagt ved lov eller på annen måte”. Skattyteren har med andre ord plikt til å legge fram opplysninger som vedkommende selv har taushetsplikt om. Derimot omfatter framleggelsesplikten ikke dokumenter som er undergitt taushetsplikt i skattyterens egen interesse, som for eksempel korrespondanse med advokat og revisor.
- (72) Ved vedtakelsen av ligningsloven i 1980 ble ligningsmyndighetene gitt egen beslagsrett hos skattyter. Det er på det rene at denne beslagsretten med hensyn til taushetspliktbelagt materiale ikke rakk lengre enn det som fulgte av § 4-10 nr. 2 i ligningsloven. Før disse bestemmelsene hadde trådt i kraft, ble de i 1983 opphevet, som følge av endret politisk flertall i Stortinget. I Ot.prp. nr. 12 (1983-84) side 4 heter det om det som etter opphevelsen ville bli det aktuelle alternativet til egen beslagsrett for ligningsmyndighetene:

”Departementet mener at straffeprosesslovens regler bør følges når det er nødvendig med slike tvangsmidler for å oppnå det innsyn ligningsmyndighetene har krav på etter ligningsloven § 4-9. Under en straffesak kan det gis adgang til ransaking og beslag når skattyteren kan mistenkes for å ha unnlatt å legge frem regnskapsbøker og andre dokumenter som er nødvendige for kontrollarbeidet.”

- (73) Henvisningen til ligningsloven § 4-9 gjelder dagens § 4-10.
- (74) Som vedlegg til komitéinnstillingen er trykket et brev fra Justisdepartementet til Finansdepartementet, datert 22. februar 1983, jf. Innst. O. nr. 17 (1983-84) side 25 følgende, der Justisdepartementet uttalte:

”Under den nevnte synsvinkel kan det neppe reises vesentlige rettssikkerhetsmessige innvendinger mot at man har en eller annen ordning med tvangsmessig gjennomføring av innsynsretten. Skattyterne har neppe noen beskyttelsesverdig interesse av å kunne nekte skattemyndighetene tilgang til slike dokumenter som han etter ligningsloven § 4-9 har en ubetinget plikt til å stille til rådighet for ligningsmyndighetene. Derimot er det viktig å ha bestemmelser som hindrer at ligningsmyndighetene får se dokumenter de ikke har krav på å få se etter § 4-9.”

- (75) Jeg kan ikke se at de uttalelser fra forarbeidene jeg her har sitert, tilsier at det taushetspliktbelagte materialet i vår sak ikke kan utleveres ligningsmyndighetene. Også det som her uttales, gjelder ligningsmyndighetenes behov for innsyn for den ligningsmessige behandlingen, og ikke påtalemyndighetens behov for av hensyn til etterforskningen og gjennomføringen av straffesaken å innhente ligningsmyndighetenes

vurdering. For denne situasjonen er det ingen uttalelser i forarbeidene som indikerer en begrensning i påtalemyndighetens handlefrihet tilsvarende begrensningen i ligningsmyndighetenes rett til å få opplysninger, og jeg kan heller ikke se at det er grunnlag for en slik fortolkning.

- (76) Jeg er kommet til at straffeprosessloven § 61c første ledd nr. 2 gir hjemmel til å utlevere beslaglagt materiale til ligningsmyndighetene, herunder materiale som er undergitt taushetsplikt, og som påtalemyndigheten har fått tilgang til i medhold av straffeprosessloven § 204 annet ledd, når dette skjer i påtalemyndighetens interesse. Utlevering må under denne forutsetning også kunne skje med sikte på behandling og eventuelt vedtak om etterligning/tilleggsskatt. Jeg kan ikke se at bestemmelsen er uklar i så måte, slik at den ikke skulle tilfredsstille legalitetsprinsippet. Straffeprosessloven § 61c første ledd nr. 2, jf. § 204 annet ledd gjelder imidlertid kun bruken av det beslaglagte dokumentmaterialet, og innebærer etter min mening ikke at taushetsplikten etter straffeprosessloven § 119 generelt er opphevet.
- (77) Transocean har anført at det i alle fall må stilles krav om at foreleggelse for ligningsmyndighetene må framstå som en nødvendighet for gjennomføringen av straffesaken. Det er vist til Ot.prp. nr. 3 (1976-77) side 33, der Justisdepartementet uttaler at unntakene fra taushetsplikten i § 13b første ledd nr. 2 og 3 er utformet slik "at det går klarere fram at opplysninger kan gis også til personer utenfor etaten når det er nødvendig av hensyn til behandlingen av den enkelte sak". Lovteksten oppstiller ikke noe krav om nødvendighet med hensyn til å forelegge opplysningene for andre. Det var derfor neppe et slikt vilkår man mente å få klarere fram ved utformingen av bestemmelsen, og jeg finner ikke at uttalelsen kan tillegges en slik betydning.
- (78) Transocean har med styrke argumentert med at uten et nødvendighetskrav vil en adgang til å utlevere dokumenter med sikte på vedtaksbehandling gi mulighet for at påtalemyndigheten fremmer andre organers interesse. På den måten, hevdes det, omgås de begrensninger som lovgivningen inneholder om forvaltningsorganers mulighet til å få tilgang på opplysninger som er undergitt taushetsplikt. Jeg finner ikke argumentet avgjørende for tolkingen.
- (79) Om de konkrete forholdene i saken, uttaler lagmannsretten:
- "Selv om det for å kunne iredteføre en sak om skattesvik ikke er nødvendig at det foreligger vedtak om endring av ligning og eventuell ileggelse av tilleggsskatt, vil det åpenbart være av stor betydning for straffesaken hvordan kompetent ligningsmyndighet vurderer de ligningsmessige spørsmål forut for en endelig påtalemessig avgjørelse. Slik lagmannsretten ser det, må dette være tilstrekkelig i forhold til kravet i straffeprosessloven § 61c første ledd nr. 2 om bruk av opplysningene "for å oppnå det formål de er ... innhentet for".**
- (80) Ut fra det jeg har uttalt foran, finner jeg at lagmannsretten her bygger på en riktig lovforståelse.
- (81) Jeg ser så på Transoceans subsidiære anførsel om at dokumenter omfattet av advokaters taushetsplikt uansett ikke kan utleveres til ligningsmyndighetene i medhold av § 61c første ledd nr. 2.

- (82) Transocean har for det første argumentert med at det etter norsk rett skal gjelde et prinsipp om at den ”sterke” taushetsplikt – det vil si den taushetsplikt som bare den som har krav på taushetsplikt, kan fritta for, jf. straffeprosessloven § 119 – ”følger dokumentet”. Jeg oppfatter det slik at det med dette menes at det også etter et beslag i medhold av straffeprosessloven § 204 annet ledd må bero på viljen til den som har krav på taushet, dersom andre enn påtalemyndigheten skal få overlevert materialet. Det er vist til Rt. 1999 side 1066.
- (83) Jeg kan ikke slutte meg til denne forståelsen. Hvor langt taushetsplikten rekker, må bero på loven. Lovgiver har funnet at korrespondanse mellom advokat og klient der begge er mistenkte for samme forhold, ikke skal nyte godt av vernet mot beslag. Så lenge loven ikke har gitt noen særskilt regulering for den ”sterke” taushetsplikten, følger det etter min mening av § 61c første ledd nr. 2 sammenholdt med beslagsretten etter § 204 annet ledd, at også opplysninger i slike dokumenter skal kunne brukes til det som har vært formålet med beslaget, herunder å forelegge det for andre.
- (84) Som begrunnelse for at advokatkorrespondanse må stå i en særstilling i forhold til andre dokumenter med hensyn til overlevering, er det videre vist til EMK artikkel 8, som lyder:
- ”1. Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse.
2. Det skal ikke skje noe inngrep av offentlig myndighet i utøvelsen av denne rettighet unntatt når dette er i samsvar med loven og er nødvendig i et demokratisk samfunn av hensyn til den nasjonale sikkerhet, offentlige trygghet eller landets økonomiske velferd, for å forebygge uorden eller kriminalitet, for å beskytte helse eller moral, eller for å beskytte andres rettigheter og friheter.”
- (85) EMK artikkel 8 er gjennom menneskerettsloven § 2 nr. 1 gjort til norsk rett, med forrang overfor annen lovgivning, jf. § 3.
- (86) I sak Sallinen mot Finland (dom av 27. september 2005, application no. 50882/99) har EMD behandlet en sak om beslag i en advokats arkiver. Det slås fast, under henvisning til tidligere avgjørelser, at kontorlokaler også vil falle inn under artikkelens anvendelsesområde enten det gjelder en personlig næringsdrivende eller et selskap. Det slås videre fast at ransaking og beslag i advokatens korrespondanse var å betrakte som en ”interference” – et inngrep – i artikkelens forstand. Det er derfor på det rene at EMK artikkel 8 kommer til anvendelse i herværende sak.
- (87) I vår sak er inngrepet gjort for å sikre bevis i straffesak. Det er i samsvar med formål som etter artikkel 8 kan gi grunnlag for inngrep.
- (88) For at inngrepet skal stå seg, må det være gjort ”i samsvar med loven”. Om dette kravet uttaler domstolen i premiss 90:
- ”The Court would emphasise that search and seizure represent a serious interference with private life, home and correspondence and must accordingly be based on a ”law” that is particularly precise. It is essential to have clear, detailed rules on the subject.”
- (89) Kravet til klar lovhjemmel må foreligge både med hensyn til selve beslaget og med hensyn til viderelevering av materialet til ligningsmyndighetene. Jeg finner det uten

videre klart at klarhetskravet er oppfylt hva angår straffeprosessloven § 204 annet ledd vedrørende hjemmelen for beslaget. Spørsmålet er om det samme gjelder § 61c første ledd nr. 2 om utleveringsadgangen.

- (90) Jeg er kommet til at § 61c første ledd nr. 2 også i forhold til kravet i EMK artikkel 8 gir en klar nok hjemmel for utlevering av advokatkorrespondansen til ligningsmyndighetene. Bokstav c er formulert som et unntak fra § 61a, som setter forbud mot "at andre får adgang eller kjennskap" til det man har taushetsplikt om. Bestemmelsene lest i sammenheng gir direkte uttrykk for at påtalemyndigheten kan gi andre adgang til materialet for å oppnå formålet med beslaget. På hvilken måte dette skal skje, må det være opp til påtalemyndigheten å avgjøre ut fra det konkrete behov som foreligger. Hvor behovet tilsier at mottakerorganet foretar en forvaltningsmessig behandling av saken, kan, som jeg tidligere har nevnt, ikke lovteksten stenge for en slik framgangsmåte.
- (91) Artikkel 8 krever også at inngrepet må være "nødvendig i et demokratisk samfunn". Kravet innebærer at det må være forholdsmessighet mellom tyngden av inngrepet og dets formål. Også dette vilkåret er etter min mening oppfylt. Saken gjelder mistanke om grov skatteunndragelse av et betydelig omfang. Den beslaglagte advokatkorrespondansen er antatt å inneholde bevis for at dette har skjedd. Det kan ikke være overraskende for de det gjelder at påtalemyndigheten i en slik sammenheng kontakter ligningsmyndighetene for å få etatens vurdering av om pliktene etter ligningsloven er oppfylt, og om ligningslovens straffbarhetsvilkår er til stede. I store, komplekse saksforhold vil en slik framgangsmåte nærmest kunne være avgjørende for den strafferettslige behandlingen av saken. Skulle påtalemyndigheten være forhindret fra dette, vil taushetspliktsreglene kunne virke som et vern for mistenkte i saker som gjelder grov økonomisk kriminalitet. Jeg kan ikke se at det er et berettiget grunnlag for beskyttelse av advokatkorrespondanse når det, som her, er mistanke om at den gjelder planlegging av grov skattesvik.
- (92) Jeg tilføyer at en adgang til å overlevere korrespondansen til andre ikke medfører at dokumentene er fritt tilgjengelig for hvem som helst. For ligningsmyndighetene gjelder den forvaltningsrettslige taushetsplikt for dette materialet på vanlig måte.
- (93) Lagmannsretten har, som det framgår, bygget sin avgjørelse på at påtalemyndigheten har et reelt behov for å få ligningsmyndighetenes vurdering av saken i form av en vedtaksbehandling. Når dette legges til grunn, kan jeg ikke se at lagmannsretten bygger på en feil lovtolkning når den er kommet til at påtalemyndigheten har adgang til overlevering av dokumentene. Kjæremålet fra Transocean må derfor bli å forkaste.
- (94) Påtalemyndigheten har lagt ned påstand om saksomkostninger. Jeg finner ikke grunn til å ta kravet til følge.
- (95) Jeg stemmer for slik

K J E N N E L S E :

1. Kjæremålet fra Den Norske Advokatforening avvises.
2. Kjæremålet fra Transhav AS, Transocean AS og Transocean Inc. forkastes.

- (96) Dommer **Skoghøy**: Jeg er enig med førstvoterende i at spørsmålet om i hvilken utstrekning ligningsmyndighetene kan gis tilgang til dokumenter som påtalemyndighetene har beslaglagt hos Transhav AS og Transocean AS, kan prøves av domstolene, men har en noe annen begrunnelse. Jeg er også enig med førstvoterende i at Den Norske Advokatforening ikke har kjærmålsadgang, men etter min mening må Advokatforeningen etter analogi fra tvistemålsloven gis adgang til å opptre som hjelpeintervenient til støtte for Transhav AS og Transocean AS for så vidt gjelder spørsmålet om ligningsmyndighetene ved behandlingen av selskapenes skatteligninger kan gis tilgang til straffesaksdokumenter som omfattes av advokaters taushetsplikt. Når det gjelder realiteten i kjæremålet, mener jeg at påtalemyndigheten kan gi ligningsmyndighetene tilgang til beslaglagte dokumenter som ikke er omfattet av advokaters taushetsplikt, til bruk ved behandlingen av selskapenes ligninger. Dokumenter som er omfattet av advokaters taushetsplikt, kan ligningsmyndighetene derimot etter min oppfatning ikke få anledning til å benytte.
- (97) *Kan domstolene prøve i hvilken utstrekning ligningsmyndighetene kan få tilgang til beslaglagte dokumenter?*
- (98) Jeg behandler først spørsmålet om domstolene kan prøve i hvilken utstrekning påtalemyndigheten kan gi ligningsmyndighetene tilgang til beslaglagte dokumenter.
- (99) Den taushetsplikt som straffeprosessloven pålegger politi- og påtaletjenestemenn, gjelder først og fremst det tjenestemannen i straffesaken får vite om ”noens personlige forhold” (§ 61a første ledd nr. 1) eller om tekniske innretninger og fremgangsmåter samt drifts- og forretningsforhold som det av hensyn til den som opplysningen angår, vil være av konkurransemessig betydning å hemmeligholde (§ 61a første ledd nr. 2). Taushetsplikten er begrunnet i personvern hensyn og hensynet til vern om forretnings- og driftshemmeligheter mv. Hvilke rettigheter bestemmelsene gir den som er vernet, er klart et rettskrav som kan håndheves ved søksmål for domstolene, jf. tvistemålsloven av 1915 §§ 53 og 54 og tvisteloven av 2005 § 1-3 første ledd.
- (100) I tilfeller hvor det i forbindelse med en verserende straffesak oppstår spørsmål om hva som omfattes av politi- og påtaletjenestemenns taushetsplikt, og hvor langt denne rekker, blir det spørsmål om dette må avgjøres i et eget sivilt søksmål, eller om det kan avgjøres ved en prosessledende avgjørelse i den verserende straffesak. Det å måtte anlegge søksmål kan være kostbart, og i alle fall vil det kunne gå lang tid før spørsmålet er avgjort. Hvis rekkevidden av taushetsplikten for politi- og påtaletjenestemenn bare kan avgjøres ved søksmål, vil det på grunn av den tid det vil ta før det foreligger en endelig dom, ofte være nødvendig å kombinere søksmålet med en begjæring om midlertidig forføyning. For dem som er involvert i saken, er det et klart behov for å kunne få slike spørsmål avgjort uten å måtte gå vegen om eget søksmål. Dersom spørsmålet om rekkevidden av politi- og påtaletjenestemenns taushetsplikt oppstår i en verserende straffesak, bør dette derfor etter min mening kunne kreves avgjort av domstolene ved en prosessledende avgjørelse i saken. Jeg kan ikke se at det finnes hensyn som taler mot en slik ordning.
- (101) Dersom det i medhold av straffeprosessloven § 203 er tatt beslag, og det oppstår spørsmål om hva beslaget skal kunne benyttes til, vil rett til domstolsprøvelse også kunne begrunnes i en naturlig fortolkning av straffeprosessloven §§ 205 og 208. Disse bestemmelsene gir påtalemyndigheten og den som rammes av beslaget, adgang til å

bringe ”spørsmålet om beslag” og ”spørsmålet om det skal opprettholdes”, inn for domstolene. Når bestemmelsene ikke nevner spørsmålet hva beslaget kan benyttes til, er det åpenbart fordi det bare er ting som ”antas å ha betydning som bevis” i straffesaken som § 203 gir hjemmel for å ta beslag i, og at lovgiveren ved utformingen av §§ 205 og 208 ikke har tenkt på at det kan være aktuelt å la andre myndigheter få benytte beslaglagte bevis til bruk for andre formål. Etter min oppfatning er det imidlertid i denne saken ikke nødvendig å begrunne retten til domstolsbehandling i en fortolkning av §§ 205 og 208. Spørsmålet om i hvilken utstrekning påtalemyndigheten kan overlate beslaglagte dokumenter til ligningsmyndighetene, avhenger av rekkevidden av politi- og påtaletjenestemens taushetsplikt. Som det fremgår av det jeg har sagt, følger det av mer overordnede prinsipper at spørsmål av denne karakter kan bringes inn for domstolene. Når spørsmålet oppstår i en verserende straffesak, må det etter mitt syn kunne bringes inn for retten til avgjørelse ved en prosessledende avgjørelse. Hvis saken befinner seg på etterforskningsstadiet, må spørsmålet bringes inn for tingretten som første instans, jf. straffeprosessloven § 5.

- (102) På dette grunnlag er jeg kommet til at Høyesterett har kompetanse til å behandle spørsmålet om hvor langt påtalemyndigheten kan gi ligningsmyndighetene tilgang til de dokumenter som er beslaglagt hos Transhav AS og Transocean AS. Da spørsmålet er brakt inn for Høyesterett ved et videre kjæremål, er Høyesteretts kompetanse begrenset til å prøve den generelle lovtolkning, se straffeprosessloven § 388 første ledd nr. 3.
- (103) *Har Advokatforeningen rett til å opptre i saken?*
- (104) Det neste spørsmål jeg vil ta stilling til, er om Advokatforeningen har rett til å opptre i saken.
- (105) Etter straffeprosessloven § 377 kan kjennelser og beslutninger påkjæres av ”enhver som avgjørelsen rammer”. Dette er den samme formulering som er benyttet i tvistemålsloven av 1915 § 396. Disse bestemmelsene har vært forstått slik at det bare er fysiske eller juridiske personer som blir konkret berørt av avgjørelsens utfall, som har kjæremålsrett, se Bjerke/Keiserud, Straffeprosessloven med kommentarer, Bind II, 3. utgave 2001, side 1193 ff., Schei, Tvistemålsloven med kommentarer, Bind II, 2. utgave 1998, side 1055–1056 og Skoghøy, Tvistemål, 2. utgave 2001, side 955–956 med nærmere henvisninger til rettspraksis.
- (106) Den rettstilstand som fulgte av tvistemålsloven av 1915 § 396, er videreført i tvisteloven av 2005 § 29-8. På samme måte som etter tvistemålsloven av 1915 er det en forutsetning for at en person som ikke er part i saken, skal ha kjæremålsadgang etter tvisteloven, at avgjørelsen ”direkte” gjelder rettigheter eller plikter for vedkommende selv, se NOU 2001: 32 Rett på sak, Bind B, side 772–773 og Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) om lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven), side 474.
- (107) Selv om Den Norske Advokatforeningen som interesseorganisasjon for landets advokater har en klar interesse i å verne om advokaters taushetsplikt, kan spørsmålet om påtalemyndigheten kan gi ligningsmyndighetene tilgang til beslaglagte dokumenter som omfattes av advokaters taushetsplikt, ikke sies å gjelde rettigheter eller plikter for Advokatforeningen selv. Den interesse Advokatforeningen har i Høyesteretts avgjørelse, knytter seg til avgjørelsens prejudikatverdi. Både etter tvistemålsloven av 1915 og etter tvisteloven av 2005 gir en slik interesse rett til å opptre som hjelpeintervenient

(partshjelper), se tvistemålsloven § 75, tvisteloven § 15-7 første ledd bokstav b og Rt. 2007 side 1019 med videre henvisninger. Det er imidlertid sikker rett at en prejudikatsinteresse ikke er tilstrekkelig til å gi kjæremålsrett.

- (108) I motsetning til tvistemålsloven og tvisteloven inneholder straffeprosessloven ikke noen bestemmelser om hjelpeintervensjon. Dette henger sammen med at straffeprosessloven er utformet med sikte på avgjørelse av straffekrav. I den grad en straffesak reiser spørsmål av sivilrettslig karakter, vil de bare bli prejudisielt avgjort, og det er derfor ikke tilstrekkelig behov for å tillate hjelpeintervensjon. Samtidig vil det kunne komplisere straffesaksbehandlingen. Behovet for hjelpeintervensjon stiller seg annerledes i tilfeller hvor det er hjemmel for å treffe avgjørelser om sivile rettskrav i straffeprosessuelle former. Det sivile rettskrav vil i slike tilfeller bli rettskraftig avgjort, og det er da det samme behov for å tillate hjelpeintervensjon som når saken behandles etter sivilprosessens regler. Spørsmålet om hvorvidt hjelpeintervensjon skal tillates i tilfeller hvor et sivilt rettskrav blir behandlet i straffeprosessuelle former, har ikke tidligere vært forelagt for Høyesterett, men det finnes flere eksempler på at andre bestemmelser i tvistemålsloven i slike tilfeller er blitt gitt analogisk anvendelse. Dette gjelder blant annet kravene til domsgrunner og forkynnelser av dommen, se Rt. 1999 side 1363 på side 1375 og Høyesteretts avgjørelse 6. november 2007 i sak 2007/1319 (HR-2007-01852-A) avsnitt 14.
- (109) Behovet for å tillate hjelpeintervensjon ved avgjørelse av sivile rettskrav i straffeprosessuelle former kan illustreres ved Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse 5. januar 2005 i sak 2004/757 (HR-2005-00014-U). Landsforeningen for Voldsofre fikk her adgang til å opptre som hjelpeintervenient i en ankesak for Høyesterett om oppreisning til et voldsoffer. For lagmannsretten ble kravet om oppreisning i medhold av straffeprosessloven § 3 behandlet sammen med straffesaken, men siden det bare var oppreisningskravet som ble brakt inn for Høyesterett, ble anken for Høyesterett behandlet etter tvistemålslovens regler, se straffeprosessloven § 435. Jeg kan vanskelig se noen reell grunn til at hjelpeintervensjon i et slikt tilfelle ikke skulle ha vært tillatt, dersom også straffekravet var blitt brakt inn for Høyesterett.
- (110) Det spørsmål Advokatforeningen har intervenert i, er hvor langt påtalemyndigheten kan overlevere til ligningsmyndighetene dokumenter som er omfattet av advokaters taushetsplikt. Denne taushetsplikten er en grunnleggende forutsetning for å drive advokatvirksomhet, og tar sikte på å beskytte klienten. Begrunnelsen for advokaters taushetsplikt er at personer skal kunne søke profesjonell rettshjelp uten risiko for at de opplysninger de i den forbindelse gir, skal komme ut eller bli gitt videre, se Rt. 2004 side 1668 avsnitt 32 og Rt. 1999 side 1066 på side 1069. Klienten har overfor advokaten krav på at de opplysninger som han gir advokaten, og at de vurderinger advokaten foretar, og de råd han gir, blir mellom dem. Taushetsplikten skaper på denne måten et rett-plikt-forhold mellom klient og advokat, og er således etter sin art et rettskrav av sivilrettslig (borgerlig) karakter. På denne bakgrunn mener jeg at når det i en straffesak skal tas stilling til hvorvidt påtalemyndigheten kan overlevere til ligningsmyndighetene dokumenter som er omfattet av advokaters taushetsplikt, må hjelpeintervensjon aksepteres etter analogi fra tvistemålslovens regler.
- (111) Etter tvistemålsloven § 75 er det et vilkår for hjelpeintervensjon at hjelpeintervenienten "har en retslig interesse i, at den ene av parterne vinder". For interesseorganisasjoner har det i rettspraksis vært lagt til grunn at såfremt utfallet av saken berører organisasjonen

eller medlemmene, og den interesse som ivaretas, naturlig faller innenfor organisasjonens formål og virkefelt, er en ren prejudikatsinteresse tilstrekkelig for å begrunne hjelpeintervensjon, se Rt. 2007 side 1019 avsnitt 14 med videre henvisninger.

- (112) Den taushetsplikt som advokater er pålagt, er en grunnleggende yrkesforutsetning for advokatvirksomhet, og det faller da naturlig innenfor Advokatforeningens formål og virkefelt å verne om denne. Ut fra dette må Advokatforeningen etter min mening tillates å opptre som hjelpeintervenient til støtte for Transhav AS og Transocean AS for så vidt gjelder spørsmålet om ligningsmyndighetene ved behandlingen av selskapenes skatteligninger skal få tilgang til straffesaksdokumenter som er omfattet av advokaters taushetsplikt.
- (113) Som argument mot å tillate at Advokatforeningen får opptre som hjelpeintervenient, kan anføres at foreningen ikke uttrykkelig har erklært hjelpeintervensjon. For meg fremstår imidlertid en slik argumentasjon som unødig formalistisk. På bakgrunn av at straffeprosessloven ikke inneholder regler om hjelpeintervensjon, har Advokatforeningen ikke erklært hjelpeintervensjon, men i stedet valgt å påkjære lagmannsrettens avgjørelse. Hvis Advokatforeningen hadde vært oppmerksom på at den ut fra en riktig forståelse av straffeprosessloven ikke kan opptre som kjærende part, men har anledning til etter analogi fra tvistemålsloven å erklære hjelpeintervensjon, kan det ikke være tvilsomt at foreningen ville ha valgt dette. Ved å få opptre som hjelpeintervenient får foreningen mulighet til å ivareta de interesser den har ønsket å ivareta gjennom kjæremålserklæringen. Ut fra en "fra det mer til det mindre"-betraktning mener jeg at Advokatforeningen må tillates å opptre som hjelpeintervenient for Høyesterett.
- (114) *Gjenstanden for kjæremålet*
- (115) Det spørsmål som danner gjenstanden for kjæremålet, er hvorvidt de dokumenter som påtalemyndigheten har beslaglagt med hjemmel i straffeprosessloven § 203, kan overføres til ligningsmyndighetene og benyttes av disse ved behandlingen av skatteligningene for Transhav AS og Transocean AS. Dette spørsmålet stiller seg etter min mening forskjellig for dokumenter som er omfattet av advokaters taushetsplikt, og dokumenter som ikke er det.
- (116) *I hvilken utstrekning kan ligningsmyndighetene gis tilgang til straffesaksdokumenter som ikke er omfattet av advokaters taushetsplikt?*
- (117) Som førstvoterende har redegjort for, må spørsmålet om hvor langt påtalemyndigheten kan gi ligningsmyndighetene tilgang til straffesaksdokumenter som *ikke er omfattet av advokaters taushetsplikt*, løses på grunnlag av en tolking av de unntak straffeprosessloven gjør fra taushetsplikten for tjenestemenn innenfor politi og påtalemyndighet.
- (118) Det unntak fra politi- og påtaletjenestemenns taushetsplikt som kan gi påtalemyndigheten adgang til å formidle straffesaksopplysninger til ligningsmyndighetene til bruk ved ligningsbehandlingen, er straffeprosessloven § 61c første ledd nr. 2. Denne bestemmelse fastsetter at politi- og påtaletjenestemenns taushetsplikt etter § 61a ikke er til hinder for at "opplysningene brukes for å oppnå det formål de er gitt eller innhentet for, bl.a. kan de brukes i forbindelse med etterforskning, saksforberedelse, avgjørelse, gjennomføring av avgjørelsen, oppfølging og kontroll". Bestemmelsen er utformet etter mønster fra forvaltningsloven § 13b første ledd nr. 2 og påtaleinstruksen § 3-3 nr. 2.

- (119) Forvaltningsloven § 13b første ledd nr. 2 lyder slik:

”Taushetsplikt etter § 13 er ikke til hinder for:

...

- 2. at opplysningene brukes for å oppnå det formål de er gitt eller innhentet for, bl.a. kan brukes i forbindelse med saksforberedelse, avgjørelse, gjennomføring av avgjørelsen, oppfølging og kontroll.”**

- (120) Det fremgår klart av lovforarbeidene at denne bestemmelse bare gir hjemmel for å gi taushetsbelagte opplysninger til andre organer i den utstrekning det finnes nødvendig for løsning av *avgiverorganets egne oppgaver*, se Ot.prp. nr. 3 (1976–77) om lov om endringer i lov 10 februar 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker (regler om taushetsplikt m.m.), side 30 ff. Under lovforberedelsen foreslo politimesteren i Oslo at det burde åpnes en generell adgang for forvaltningsorganer til å utveksle taushetsbelagte opplysninger ”som er nødvendige for at de hver for seg kan løse sin oppgave”. Dette forslaget tok imidlertid Justisdepartementet avstand fra. I odelstingsproposisjonen heter det blant annet (side 33):

”Justisdepartementet mener at det ikke bør åpnes noen generell adgang til utveksling av taushetspliktbelagte opplysninger mellom forskjellige forvaltningsetater. En slik ordning ville bryte sterkt med gjeldende rett i dag, og en rekke organer ville få forholdet til sine klienter – og dermed muligheten for å løse sine oppgaver – vanskeliggjort med en slik generell begrensning i taushetsplikten.”

- (121) På denne bakgrunn finner jeg det klart at forvaltningsloven § 13b første ledd nr. 2 bare gir hjemmel for å utveksle taushetsbelagte opplysninger til andre organer i den utstrekning avgiverorganet har behov for det ved løsning av egne oppgaver. Bestemmelsen gir ikke adgang til å utveksle taushetsbelagt informasjon for å tilfredsstille behov hos mottakerorganet. Utveksling av taushetsbelagt informasjon for å tilfredsstille mottakerorganets behov kan bare skje i den utstrekning det er hjemlet i § 13b første ledd nr. 5–7. Siden loven så sterkt skiller mellom utveksling av opplysninger for å tilfredsstille avgiverorganets behov og meddelelse av opplysninger for å tilfredsstille mottakerorganets behov, må den forstås slik at opplysninger som avgiverorganet har tilstillet et annet organ for å løse avgiverorganets egne oppgaver, ikke kan benyttes av mottakerorganet til å løse mottakerorganets oppgaver.
- (122) Bestemmelsen i påtaleinstruksen § 3-3 nr. 2 er utformet etter mønster fra forvaltningsloven § 13b første ledd nr. 2, og ifølge forarbeidene til påtaleinstruksen skal påtaleinstruksen § 3-3 nr. 2 forstås på samme måte som forvaltningsloven 13b første ledd nr. 2.
- (123) I utredningen fra det utvalg som forberedte påtaleinstruksen, blir det fremholdt at den taushetsplikt som politi- og påtaletjenestemenn er pålagt etter påtaleinstruksen, ”ikke er til hinder for utveksling av informasjon innen politi- og påtalemyndighet som ledd i strafferettspleien”, se NOU 1984: 27 Ny påtaleinstruks, side 78–79. Påtaleinstruksen § 3-3 nr. 2 gir dessuten adgang til ”som ledd i straffesaksbehandlingen” å trekke inn organer ”utenfor politi- og påtalemyndighet” og ”søke bistand hos sakkyndige”, se NOU 1984: 27, side 79. Derimot åpner den ifølge utredningen ikke for å ”gi opplysninger om

straffesaker til andre offentlige organer og til private når dette ikke skjer som ledd i straffeforfølgning”, se NOU 1984: 27, side 79.

- (124) Utredningen om ny påtaleinstruks ble sendt ut på høring, og under høringsrunden tok Finansdepartementet opp spørsmålet om hvorvidt ligningsmyndigheten skulle få tilgang til taushetsbelagt straffesaksinformasjon til bruk under ligningsbehandlingen. I Finansdepartementets høringsuttalelse blir det blant annet fremholdt:

”Ligningsmyndighetens taushetsplikt overfor påtalemyndigheten er regulert i ligningsloven § 3-13 nr. 1 og 3, jfr. Ot.prp. nr. 29 (1978–89) og Ot.prp. nr. 12 (1983–84). Finansdepartementet antar at det bør gjøres tilsvarende klart, og da fortrinnsvis i en lovbestemmelse, i hvilken grad ligningsmyndighetene kan få opplysninger fra påtalemyndigheten. Ligningsmyndighetenes behov for opplysninger kan for eksempel være begrunnet i at man ønsker å vurdere om det bør ilegges tilleggsskatt i en skatteunndragessak som har vært etterforsket av politiet. Den nære sammenheng det er mellom de administrative og de strafferettslige reaksjoner på skatterettens område, tilsier at påtalemyndigheten og ligningsmyndighetene bør ha adgang til å gi hverandre opplysninger som den annen myndighet trenger i sitt arbeid” (Justisdepartementets foredrag til kongelig resolusjon 28. juni 1985 om regler om ordningen av påtalemyndigheten (påtaleinstruksen), side 34).”

- (125) Dette ønsket fra Finansdepartementet om at ligningsmyndighetene skulle få tilgang til straffesaksopplysninger til bruk under ligningsbehandlingen, ble imidlertid ikke imøtekommet. Justisdepartementet henviste til at det etter påtaleinstruksen § 4-2 kunne bli spørsmål om å låne ut straffesaksdokumentene til ligningsmyndigheten etter at straffesaken var avsluttet, dersom vilkårene for dette var til stede. Justisdepartementet ville derimot ikke åpne for at påtalemyndigheten mens straffesaken stod til behandling, uten hinder av politi- og påtaletjenestemenns taushetsplikt skulle kunne formidle straffesaksopplysninger til ligningsmyndighetene til bruk ved ligningsbehandlingen.
- (126) Da straffeprosesslovens bestemmelser om taushetsplikt for politi- og påtaletjenestemenn ble vedtatt i 1987, ble bestemmelsene i påtaleinstruksen overført uendret til straffeprosessloven, se Ot.prp. nr. 49 (1986–87) om lov om endringer i rettergangslovgivningen m m, side 31. Det var ikke tilsiktet noen realitetsendring ved denne lovendringen, og odelstingsproposisjonen inneholder derfor ingen selvstendig drøftelse av taushetspliktens rekkevidde.
- (127) Det må etter dette konkluderes med at forarbeidene til straffeprosesslovens bestemmelser om politi- og påtaletjenestemenns taushetsplikt ikke gir noen støtte for at ligningsmyndighetene til bruk ved ligningsbehandlingen skal kunne få tilgang til taushetsbelagt straffesaksinformasjon. Tvert imot bygger forarbeidene til påtaleinstruksen på at organer utenfor politi- og påtaleetaten bare kan få tilgang til slike opplysninger som ledd i straffeforfølgningen, og at opplysningene bare kan benyttes for dette formål.
- (128) Dette syn står imidlertid i skarp kontrast til det syn som Finansdepartementet og Stortingets finanskomité la til grunn ved endring av ligningsloven i 1983.
- (129) Da ligningsloven ble vedtatt i 1980, ble den – under sterk politisk strid – vedtatt med en bestemmelse som gav ligningsmyndighetene adgang til ransaking og beslag. Men denne bestemmelsen ble aldri satt i kraft, og ved lovendring i 1983 ble den opphevd. I Ot.prp. nr. 12 (1983–84) om lov om endringer i lov av 13. juni 1980 nr. 24 om ligningslov m.fl., side 4 uttalte Finansdepartementet blant annet:

”Departementet mener at straffeprosesslovens regler bør følges når det er nødvendig med slike tvangsmidler for å oppnå det innsyn ligningsmyndighetene har krav på etter ligningsloven § 4-9 [som ved lovendringen i 1983 ble § 4-10]. Under en straffesak kan det gis adgang til ransaking og beslag når skattyteren kan mistenkes for å ha unnlatte å legge frem regnskapsbøker og andre dokumenter som er nødvendige for kontrollarbeidet.”

- (130) Selv om det ikke er uttrykkelig sagt, forutsetter Finansdepartementet her at dersom det med hjemmel i straffeprosessloven blir foretatt beslag, kan de beslaglagte dokumenter overleveres til ligningsmyndighetene og benyttes av disse ved ligningsbehandlingen. Under behandlingen i Stortingets finanskomité gikk flertallet inn for å oppheve ligningsmyndighetens hjemmel for å foreta ransaking og beslag, mens mindretallet ville beholde denne hjemmelen. Som begrunnelse for å oppheve ligningsmyndighetenes adgang til å foreta ransaking og beslag uttalte finanskomiteens flertall (Innst. O. nr. 17 (1983 –84), side 9–10):

”*Fleirtalet* meiner at skattestyresmaktene har sterke nok reaksjonsmidlar utan reglar om ransaking og beslaglegging. Brot av innsynsretten etter § 4-9 kan føre til straff etter § 12-3. Sidan denne paragrafen kan føre til strengare straff enn bøter, vil ransaking og beslaglegging kunne gjennomførast etter reglane i Straffeprosesslova. Om dette skriv m.a. Lovavdelinga:

”Overtredelser av ligningsloven kan føre til fengselsstraff, slik at det er prosessuell adgang til ransaking. Dette gjelder også dersom den eneste straffbare handling det er mistanke om, er brudd på plikten til å gi innsyn, jfr. ligningsloven § 12-3 nr. 1, bokstav a. Som regel vil det imidlertid likevel neppe være grunnlag for ransaking og beslag hvor det bare er spørsmål om overtredelse av denne bestemmelsen. Det straffbare forhold – nektelse av innsyn og bistand – vil her normalt være tilstrekkelig klarlagt uten at det er nødvendig med ransaking og beslag.”

Etter *fleirtalet* si oppfatning betyr dette at under ei straffesak kan det bli gitt tilgang til ransaking og beslaglegging når skattegivaren kan mistenkast for å ha sløyfa å legge fram rekneskapsbøker og andre dokument som er nødvendig for kontrollarbeidet.

***Fleirtalet* vil peike på at ransaking og beslaglegging etter reglane i § 12-3 og straffeprosesslova, vil vera til stades dersom det ligg føre mistanke om ei straffbar handling ut over det å nekte innsyn.**

***Fleirtalet* meiner at likningsstyresmaktene gjennom lova sine §§ 4-9, 8-2, 9-2 og straffeprosessen både har veileigna og sterke reaksjonsmidlar til å ta hand om dei problem som her er nemdt.”**

- (131) Som det fremgår, ble det av finanskomiteens flertall klart forutsatt at ligningsmyndighetene skulle kunne få benytte beslaglagte dokumenter til ligningsbehandlingen. Spørsmålet blir etter dette om man ved tolkingen av straffeprosessloven § 61c første ledd nr. 2 skal følge det syn som lovgiverne la til grunn ved endringen av ligningsloven i 1983, eller om man skal følge det syn som er kommet til uttrykk i forarbeidene til påtaleinstruksen av 1985, som lå til grunn for endringen av straffeprosessloven i 1987.

- (132) Ordlyden i straffeprosessloven § 61c første ledd nr. 2 er vid nok til at ligningsmyndighetene skal få anledning til å benytte straffesaksopplysninger til gjennomføring av skatteligning. Det bestemmelsen sier, er at den taushetsplikt som § 61a pålegger politi- og påtaletjenestemenn, ikke er til hinder for at ”opplysningene brukes for

å oppnå det formål de er gitt eller innhentet for, ”og at de blant annet kan” brukes i forbindelse med etterforskning, saksforberedelse, avgjørelse, gjennomføring av avgjørelsen, oppfølging og kontroll”. Formålet med en straffesak for brudd på forvaltningslovgivningen er å håndheve vedkommende forvaltningslovgivning. I forhold til straffeprosessloven § 61c første ledd nr. 2 kan derfor en straffesak for brudd på ligningslovgivningen ikke sies å ha noe eget formål. Det har ikke noen egenverdi å straffe samfunnsborgerne. Når politi og påtalemyndighet håndhever forvaltningslovbrudd, er det med sikte på å realisere formålet med vedkommende forvaltningslov.

- (133) Siden ordlyden i § 61c første ledd nr. 2 er vid nok til å gi ligningsmyndighetene adgang til å benytte straffesaksopplysninger ved ligningsbehandlingen, og man står overfor motstridende forarbeidsuttalelser, må spørsmålet om hvordan bestemmelsen skal forstås på dette punkt, avgjøres ut fra hva reelle hensyn tilsier.
- (134) Etter min mening har det syn som ble lagt til grunn ved endringen av ligningsloven i 1983, de beste reelle grunner for seg. Som nevnt har en straffesak for brudd på forvaltningslovgivning ikke noe annet formål enn å realisere formålet med vedkommende forvaltningslovgivning. Forholdet mellom forvaltning og påtalemyndighet blir derfor et annet enn forholdet mellom ulike forvaltningsorganer. De synspunkter om forholdet mellom ulike etater innenfor forvaltningen som er lagt til grunn i forarbeidene til forvaltningsloven § 13b, kan derfor ikke uten videre overføres til forholdet mellom forvaltningen og påtalemyndigheten. Straffeforfølgning for brudd på forvaltningslovgivning inngår i det offentliges håndheving av vedkommende forvaltningslov.
- (135) Ved vurderingen av hvilket syn som skal gis forrang, må det også tillegges vekt at det syn Finansdepartementet gav uttrykk for i odelstingsproposisjonen til endring av ligningsloven i 1983, ble fulgt opp under stortingsbehandlingen. Ved endringen av straffeprosessloven i 1987 ble det ikke foretatt noen selvstendige vurderinger, og Justisdepartementets proposisjon til endring av straffeprosessloven av 1987 bygger bare på påtaleinstruksen av 1985. Ut fra et demokratihensyn bør derfor det syn som kom til uttrykk ved endringen av ligningsloven i 1983, tillegges større vekt enn det som ble uttalt i forarbeidene til påtaleinstruksen av 1985.
- (136) Min konklusjon blir etter dette at straffeprosessloven § 61c første ledd nr. 2 gir påtalemyndigheten adgang til å gi ligningsmyndighetene tilgang til beslaglagte dokumenter som ikke er omfattet av advokaters taushetsplikt, og at ligningsmyndighetene kan benytte disse opplysningene til behandlingen av ligningene for Transhav AS og Transocean AS. Etter min oppfatning er det ikke noe vilkår for at ligningsmyndighetene skal få en slik tilgang, at påtalemyndigheten finner dette nødvendig av hensyn til etterforskning og forberedelse av straffesaken.
- (137) *I hvilken utstrekning kan ligningsmyndighetene gis tilgang til dokumenter som er omfattet av advokaters taushetsplikt?*
- (138) Jeg går så over til å behandle spørsmålet om i hvilken utstrekning påtalemyndigheten kan gi ligningsmyndighetene tilgang til dokumenter som er omfattet av advokaters taushetsplikt.

- (139) Dette spørsmål kan ikke løses bare på grunnlag av en tolking av straffeprosessloven § 61c første ledd nr. 2. Denne bestemmelse gjør – etter bestemmelsens uttrykkelige ord – bare unntak fra den taushetsplikt som påhviler politi- og påtaletjenestemenn ("[t]aushetsplikt etter § 61a er ikke til hinder for"). I den grad politi- eller påtaletjenestemenn ved behandlingen av straffesaken har fått tilgang til opplysninger som omfattes av advokaters taushetsplikt, må spørsmålet om i hvilken utstrekning disse opplysningene kan videreformidles, avgjøres på grunnlag av *reglene om taushetsplikt for advokater*.
- (140) Som tidligere nevnt, er taushetsplikten for advokater en grunnleggende forutsetning for å drive advokatvirksomhet. Dette er et viktig prinsipp i enhver sivilisert rettsstat. I Europarådets rekommandasjon av 25. oktober 2000 om fri utøvelse av advokatvirksomhet er det således i prinsipp 1 punkt 6 uttalt:

"All necessary measures should be taken to ensure the respect of the confidentiality of the lawyer-client relationship. Exceptions to this principle should be allowed only if compatible with the Rule of Law."

- (141) Det følger også av praksis fra Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD) at advokaters taushetsplikt er beskyttet av Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 8 nr. 1, se dom 27. september 2005 i saken Petri Sallinen og andre mot Finland. Dette innebærer at inngrep bare kan skje for de formål som er nevnt i artikkel 8 nr. 2, og på de vilkår som er angitt i bestemmelsen. De vilkår bestemmelsen oppstiller, er at det må finnes rettslig hjemmel for inngrep, at denne må være tilstrekkelig presis og tilgjengelig, og at inngrepet ut fra en avveining av de interesser som står mot hverandre, finnes så godt begrunnet at det må aksepteres som nødvendig i et demokratisk rettssamfunn, se Sallinendommen avsnitt 74–95.
- (142) Den plikt som vi etter EMK artikkel 8 har til å beskytte fortroligheten mellom advokat og klient, er først og fremst ivaretatt ved straffebestemmelsen i straffeloven § 144 og bevisforbudsreglene i straffeprosessloven § 119, tvistemålsloven § 205, jf. §§ 250 og 251 og tvisteloven § 22-5. Disse bevisforbudsreglene forbyr domstolene å motta bevisførsel om forhold som omfattes av taushetsplikten for advokater og andre yrkesutøvere med "kallsmessig" taushetsplikt, hvis ikke den som har krav på hemmelighold, gir sitt samtykke. Den "kallsmessige" taushetsplikten står i en særstilling. Så lenge den som har krav på hemmelighold, ikke samtykker, går den kallsmessige taushetsplikt foran vitneplikt, og i den utstrekning forhold som omfattes av kallsmessig taushetsplikt, er kommet til uttrykk i et dokument, gjelder bevisforbudet uavhengig av hvem som besitter dokumentet, se Rt. 1999 side 1066 på side 1070, Rt. 1999 side 1248, Rt. 2000 side 1139 og Rt. 2004 side 1668 avsnitt 32. Man kan derfor godt si at bevisforbudet "følger" dokumentet.
- (143) Under henvisning til straffeprosessloven § 204 andre ledd har påtalemyndigheten prinsipalt anført at den taushetsplikt som påhviler advokater, ikke omfatter dokumenter som inneholder betroelser til en advokat som er mistenkt for å være medskyldig med sin klient i en straffbar handling. Denne anførsel er åpenbart uholdbar. Det ville være fullstendig uholdbart – og klart i strid med EMK artikkel 8 – om den taushetsplikt som påhviler advokater, skal kunne oppheves ved at påtalemyndigheten fremsetter en slik mistanke.
- (144) Subsidiært har påtalemyndigheten anført at når påtalemyndigheten med hjemmel i § 204 andre ledd har fått tilgang til et dokument som er omfattet av advokaters taushetsplikt,

gjelder det ikke andre begrensninger for videreformidling av dokumentet enn de som følger av unntakene fra taushetsplikten for politi- og påtaletjenestemenn. Også denne anførsel finner jeg klart uholdbar.

- (145) Det fremgår av straffeprosessloven § 119 første ledd, tvistemålsloven § 205 første ledd og tvisteloven § 22-5 tredje ledd at forbudet mot bevisførsel om forhold som er betrodd advokater, ikke gjelder dersom klienten samtykker. I straffesaker er bevisforbudet heller ikke til hinder for at retten mottar forklaring fra advokaten dersom dette "trengs for å forebygge at noen uskyldig blir straffet", se straffeprosessloven § 119 tredje ledd. Men selv om det er hjemmel for å gjøre unntak fra bevisforbudet, blir ikke taushetsplikten opphevd. I prosesslovgivningen er dette ivare tatt på den måten at dersom den som har krav på hemmelighet, ikke samtykker i at avhøret foregår offentlig, skal forklaringen bare meddeles retten og partene i møte for stengte dører og under pålegg om taushetsplikt, se straffeprosessloven § 119 fjerde ledd, tvistemålsloven § 205 tredje ledd og tvisteloven § 22-12. Det følger av disse bestemmelsene at dersom klienten ikke samtykker, kan de opplysninger advokaten gir, ikke benyttes for andre formål enn til pådømmelse av den aktuelle sak.
- (146) Som følge av at retten ikke kan motta bevisførsel om forhold som omfattes av advokaters taushetsplikt, bestemmer straffeprosessloven § 204 første ledd at det ikke kan tas beslag i dokumenter som inneholder slike opplysninger. Fra dette beslagsforbudet gjør § 204 andre ledd første punktum unntak for "dokumenter eller annet som inneholder betroelser mellom personer som er mistenkt for å være medskyldige i det straffbare forhold". Det fremgår imidlertid klart av bestemmelsen at den ikke opphever taushetsplikten. Den gjør bare unntak fra beslagsforbudet ("[f]orbudet i første ledd gjelder ikke"). På samme måte som når det blir gjort unntak fra bevisforbudet på grunnlag av samtykke fra klienten eller fordi forklaring fra advokaten trengs for å forebygge at noen uskyldig blir straffet, kan opphevelsen av beslagsforbudet bare gi adgang til å meddele opplysningene til personer som skal behandle straffesaken. Det finnes ingen hjemmel for at dokumenter som blir beslaglagt med hjemmel i § 204 andre ledd, skal kunne videreformidles til andre til bruk for andre formål. Dokumentene kan bare benyttes som bevis ved pådømmelsen av den aktuelle straffesak.
- (147) Påtalemyndigheten har vist til at om forhold som omfattes av advokaters taushetsplikt, blir frigitt til bruk for ligningsmyndighetene, er klienten likevel beskyttet idet ligningsfunksjonærene har taushetsplikt etter forvaltningsloven. Etter min oppfatning er dette ikke noe gyldig argument. Den taushetsplikt advokater har, gjelder også overfor personer som selv har taushetsplikt. Advokater skal blant annet bistå klienter overfor offentlige myndigheter, og for advokaters taushetsplikt er det derfor særlig viktig at den ikke blir undergravd under henvisning til at også offentlige tjenestemenn har taushetsplikt! En slik undergraving av taushetsplikten for advokater faller utenfor det som kan aksepteres i et demokratisk rettssamfunn.
- (148) Min konklusjon blir etter dette at dokumenter som er omfattet av advokaters taushetsplikt, og som er beslaglagt med hjemmel i straffeprosessloven § 204 andre ledd, ikke kan formidles til ligningsmyndighetene til bruk ved ligningsbehandlingen. Hvis påtalemyndigheten har behov for bistand fra ligningsmyndighetene ved etterforskningen eller forberedelsen av straffesaken, kan de personer som benyttes for dette formål, få tilgang til slike dokumenter. De som får tilgang til slike dokumenter, kan imidlertid ikke få adgang til å benytte dem for andre formål enn for etterforskning og forberedelse av

straffesaken. Dersom ligningsmyndighetene blir gitt adgang til å benytte dokumenter som er omfattet av advokaters taushetsplikt, til gjennomføring av skatteligging, vil dette derfor ikke bare være i strid med straffeprosessloven, men også være brudd på EMK artikkel 8, da det ikke finnes lovhjemmel for dette. Jeg kan heller ikke se at det kan forsvares som nødvendig i et demokratisk rettssamfunn at det på grunnlag av mistanke om straffbar medvirkning blir gjort et så inngripende innhugg i advokaters taushetsplikt som påtalemyndigheten gjør gjeldende, men siden det ikke finnes internrettslig hjemmel for et slikt inngrep, finner jeg det ikke nødvendig å gå nærmere inn på dette.

- (149) Da det med riktig lovtolking bare finnes ett mulig resultat, kan Høyesterett treffe ny realitetsavgjørelse selv om Høyesteretts kompetanse er begrenset til å prøve lagmannsrettens lovtolking.
- (150) Jeg stemmer etter dette for at Den Norske Advokatforening gis anledning til å opptre som hjelpeintervenient, og at Stavanger ligningskontor ved gjennomføringen av skatteliggingene for Transhav AS og Transocean AS bare kan gis tilgang til beslaglagte dokumenter som ikke er omfattet av advokaters taushetsplikt.
- (151) Dommer **Coward:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende dommer, dommer Tønder.
- (152) Dommer **Flock:** Likeså.
- (153) Dommer **Gussgard:** Likeså.
- (154) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

K J E N N E L S E :

1. Kjæremålet fra Den Norske Advokatforening avvises.
2. Kjæremålet fra Transhav AS, Transocean AS og Transocean Inc. forkastes.

Riktig utskrift bekreftes: